

3. Контрабанда: засоби попередження та протидії: навчальний посібник. Б. В. Романюк, М. І. Камлик, В. В. Коваленко та ін.; за ред. Я. Ю. Кондратьєва, Б. В. Романюка. Київ: МІВВІЦ, 2012. 118 с.

4. Філіппов С. О. Напрямки удосконалення діяльності підрозділів охорони державного кордону щодо протидії контрабанді. *Митна справа: науково-аналітичний журнал з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності*. Гол. ред. С. В. Ківалов. 2009. № 5(65) вересень-жовтень. с. 8–13.

5. Хоменко Н.А. Історичне підґрунття виникнення та формування поняття контрабанди як негативного соціально - правового явища. *Митна справа: науково-аналітичний журнал з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності*. Гол. ред. С. В. Ківалов. 2009. № 5(65) вересень-жовтень. 120 с.

6. Прокопенко В.В. Щодо надання права здійснення оперативно-розшукової діяльності і проведення досудового слідства митними органами України. *Митна справа: науково-аналітичний журнал з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності*. Гол. ред. С.В. Ківалов. 2016. № 1(67). С. 49–55.

7. Мота А. Ф. Боротьба з контрабандою в діяльності Державної прикордонної служби України: організаційно-правові та процесуальні аспекти. *Форум права*. 2018. № 3. С. 374–379.

Ткаченко Павло Ігорович,

аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, член Асоціації правників України

КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ ЯК ОСНОВА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ

Установлений порядок проходження військової служби є гарантом забезпечення правового режиму в лавах Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту України, Управління державної охорони та інших військових формувань, які утворені у відповідності до Законів України. Так, вищевказаний установлений порядок закріплено на законодавчому рівні, який являє собою перш за все Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, а також типові Положення щодо регулювання установленого порядку проходження військової служби в інших військових формуваннях, Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України та інші нормативно-правові та підзаконні акти. Таким чином, установлений порядок проходження військової служби є правовою категорією, яка закріплена на законодавчому рівні з метою регулювання проходження військової служби.

Вчинення військовослужбовцем самовільного залишення військової частини або місця служби порушує установлений порядок проходження військової служби, що тягне за собою кримінальну відповідальність, передбачену ст. 407 КК України.

Особливе місце у системі кримінальних правопорушень проти встановленого порядку проходження військової служби (військові кримінальні правопорушення) займають кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби. Головною причиною вчинення подібних протиправних дій є те що дані діяння порушують перш за все встановлений порядок комплектації Збройних сил України, призводять до порушення вимог військової дисципліни у результаті чого підривають боєздатність та обороноздатність країни [1, с. 25].

Таким чином, вважаємо за необхідне дослідити суттєві обставини, що відбивають типовий, значно змінений порівняно з основним складом злочину ступінь суспільної небезпечності вчиненого й особи винного та вплив на законодавчу оцінку вчиненого й міру відповідальності, а саме кваліфікуючі ознаки, як кримінально-правовий засіб.

Аналіз диспозицій статей, що містяться у розділі кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби дозволив нам виокремити наступні кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки військових кримінальних правопорушень, зокрема: повторність, вчинення кримінального правопорушення групою осіб, вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб, заподіяння істотної шкоди охоронюваним інтересам, спричинення тяжких наслідків, загибелі людей; застосування зброї; застосування насильства щодо підлеглого; вчинення шляхом підпалу або іншим загально небезпечним способом; вчинення військовою особою із зловживанням службовим становищем; а також вчинення кримінальних правопорушень в умовах особливого періоду, в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці.

Водночас досліджуючи питання аналізу кваліфікуючих ознак самовільного залишення військової частини або місця служби як основу кримінально-правової характеристика даного військового злочину, слід зупинитись на особливостях призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень. На думку деяких вчених, об'єктивна сторона цих військових кримінальних правопорушень характеризується умисними діями, що спрямовані на самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407), дезертирство (ст. 408), ухилення від військової служби шляхом самокалічення чи іншим способом (ст. 409). Суб'єктами вчинення цих діянь можуть бути особи, що мають статус військовослужбовця, при цьому сукупність кримінальних правопорушень можлива в разі їх перебування поза межами військової частини чи місця служби. У разі, коли має місце кілька самовільних залишень військової частини чи місця служби різної тривалості, наприклад, одного разу – не більше місяця, а вдруге – понад один місяць, то за таких обставин відповідно до ст. 33 КК має місце сукупність кримінальних правопорушень, і дії військовослужбовця строкової служби (не в умовах особливого періоду) належить кваліфікувати за ознаками

злочинів, передбачених ч. 1 і ч. 3 ст. 407, а дії інших військовослужбовців – за ч. 2 й ч. 3 ст. 407 КК.

М. І. Карпенко вважає, що у результаті вчинення кримінально караного самовільного залишення військової частини чи місця служби військовослужбовцем, який знаходиться в складі добового наряду, варті (вахти), патруля чи наряду з охорони державного кордону України чи несе бойове чергування (бойову службу) у разі спричинення тяжких наслідків утворюється сукупність кримінальних правопорушень, передбачених ст. 407 і ст. 418, 419, 420 або 421 [2, с. 134].

У теорії кримінального права під кваліфікуючими ознаками розуміють передбачені законом притаманні частині злочинів відповідного виду суттєві обставини, а отже, досліджуючи частини ст. 407 КК України, слід зазначити, що ч. 1 передбачено самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю понад три доби, але не більше місяця; ч. 2 вказаної статті унормовано наступне, самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем (крім строкової служби), а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад десять діб, але не більше місяця, або хоч і менше десяти діб, але більше трьох діб, вчинені повторно протягом року; ч. 3 передбачено самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад один місяць, вчинене особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті; ч. 4 затверджено самовільне залишення військової частини або місця служби, вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану; ч. 5 передбачено самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, вчинене особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті [3, с. 407].

Таким чином, виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що самовільним є таке залишення частини або місця служби, що вчинене без дозволу начальника (командира), який згідно з законодавством уповноважений надавати такий дозвіл. Військовослужбовці, які проходять службу за контрактом, за певних умов мають право перебувати поза розташуванням військової частини у вільний від служби час. Курсанти 1-2 курсів звільняються із розташування військово-навчального закладу у порядку, встановленому для військовослужбовців строкової служби, а курсанти старших курсів – за рішенням начальника військово-навчального закладу після закінчення навчальних занять і обов'язкових годин самостійної роботи, визначених розпорядком дня. Нез'явлення військовослужбовця вчасно на службу – це його нез'явлення на службу в строк, указаний у відповідному документі. Початковим моментом самовільного залишення є день, коли військовослужбовець самовільно покинув розташування військової частини чи місце служби, а початковим моментом нез'явлення вчасно на службу – наступний день після дня, в який впливли встановлені строки з'явлення. Злочин є

закінченим у момент, коли військовослужбовець прибув до військової частини (до місця служби), або був затриманий, або з'явився з повинною до органу дізнання, слідчого або військового прокурора, або з'явився до військової комендатури чи військового комісаріату тощо. На думку В.В. Прокопенка мотиви злочину можуть бути різними, при цьому особа не має за мету ухилитися від військової служби взагалі.

Кваліфікуючими ознаками злочину є вчинення його в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці.

М. І. Карпенко вважає, що суворе дотримання порядку проходження військової служби є важливою умовою забезпечення боєздатності і бойової готовності Збройних Сил України, інших військових формувань аж до негайної відсічі будь-якому агресору. Самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство посягає на порядок несення або проходження військової служби. Дотримання вимог військової дисципліни зобов'язує кожного військовослужбовця завжди перебувати у визначеному військовим командуванням місці служби і добросовісно виконувати військові обов'язки. Здійснюючи такі злочинні дії, військовослужбовець тим самим ухиляється від виконання обов'язків військової служби, порушує вимоги порядку її проходження і військової дисципліни. В сучасних умовах навіть короточасне ухилення військовослужбовця від виконання своїх службових обов'язків, недозволена відсутність у військовій частині може негативно позначитись на боєздатності і бойовій готовності підрозділу, військової частини, корабля, призвести до зриву виконання бойового завдання. Самовільне залишення військової частини або місця служби нерідко супроводжується здійсненням більш небезпечних злочинних дій. Тому всемірна боротьба з ними необхідна не лише для зміцнення військової дисципліни і статутного порядку, але й для попередження можливості здійснення інших злочинів [4, с. 91].

Отже, станом на сьогоднішній день, актуальна проблема дослідження кваліфікуючих ознак самовільного залишення військової частини або місця служби як основи кримінально-правової характеристика даного військового злочину становить собою підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Остапчук Л.Г., Кондратенко Н.В., Кримінально-правова характеристика військових злочинів. Чернігів: АДПтС України, 2021. 80 с.
2. Хавронюк М.І., Дрига М.Д., Кравченко В.І. Військові злочини: науково-практичний коментар законодавства. Київ: Видавництво А.С.К., 2003. 272 с.
3. Кримінальний кодекс України : станом на 11 лют. 2013 р. : відповідає офіц. тексту / упоряд. В. І. Тютюгін. – Харків : Право, 2013. 232 с.
4. Карпенко М.І. Самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство: методика розслідування злочинів, передбачених ст. 407, 408 Кримінального кодексу України. Юридична наука, № 11. К.: 2013. 111 с.